

Tudomány – művészet – anatómia

A beszélgetés résztvevői: Réthelyi Miklós, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Anatómia Tanszék vezetője, Peternák Miklós, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Intermédia Tanszékének vezetője, König Frigyes, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Anatómia Tanszékének vezetője, Beke László, a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatóintézetének igazgatója.

A beszélgetés e fogalmak történetiségének rögzítésével indult: a latin nyelvhasználatban elterjedt *ars* szót például egy sor olyan területre is alkalmazták annak idején, amelyek mai értelmezésünk szerint nem tartoznak a művészetek körébe (pl. az *ars geometriae*, a mértan művészete), míg az ókori görögöknek a művészetre használt fogalma (*techné*) vált a mi „technika”, „technológia” szavaink forrásává. *Leonardo* is tudománynak tekintette a festészetet – az anatómiát pedig sokáig gyakorolták nyilvános előadásokon, színházszerű terekben. De akárhogyan értelmezzük is, az emberi test mindig középponti témája, kutatási területe volt mindkettőnek. Mind a művészeket, mind a tudósokat egyaránt erősen foglalkoztatta – és foglalkoztatja ma is – a test felépítése, arányai, működése, fiziológiája, mozgása; a lélek és a test, a tudat és a test viszonya – sőt e viszony kiterjeszhetősége. Az ember a kultúra kezdeteitől fogva igyekezett teste hatóterét kiterjeszteni a megismerés és a gyakorlat érdekében: a természet adta testhez tehát hozzáadódtak azok a protézisek is, amelyekkel észlelésünk tökéletlenségeit igyekszünk korrigálni, javítani. Ilyen kiegészítő például a távcső vagy a mikroszkóp, amellyel szemünk véges felbontóképességét növeljük meg, ami például az anatómia tudományának határait is oly viszonylagossá teszi. Mert ha igaz, hogy az anatómusok azért nyitották meg a test felszínét, hogy „lássák”, mi van a bőr alatt, s azért szedték szét a belső szerveket, hogy „láthatóvá tegyék” azok szerkezetét, elemeit, elhelyezkedését stb., akkor e kutatás nem állhat meg a test szabad szemmel még látható határainál. Például a szövettan is felfogható egyfajta kiterjesztett anatómiának (a neuroanatómiáról nem is beszélve).

A tudomány történetének tanulmányozásából adódó egyik legfontosabb belátás, hogy megismerés és reprezentáció összetartoznak. Az anatómus tudásnak is észrevétlenül részévé lesz az a képkalkoló technika/technológia, amellyel nemcsak rögzítik az eredményeket, de amely tovább is vezet, úgyszólván strukturálja a kutatói érdeklődést. A festő-anatómus *Leonardo* még egyszemélyben végzett boncolást és alkotta meg erről készült rajzait – számára a biológiai test feltárása és a róla készült kép technikai megoldása egységes problémaként adódott. A híres brüsszeli anatómus-orvos, *Andreas Vesalius* már professzionális rajz- és fametszőművészt (*Jan Steven van Calcart*) alkalmazott felfedezéseinek képi rögzítésére – de vajon véletlen-e, hogy *Szentágothai János* professzor oly nagy hévvel szorgalmazta az orvosegyetemen az anatómiai rajz oktatását – felismervén, hogy a rajzolás hozzájárul például a térlátás fejlesztéséhez, ami nélkül az anatómus nem boldogulhat.

A technikai képek – a fotográfia, a film, a digitális kép – elterjedése visszaszorítja a rajzolásban még meglévő közvetlen manualitást, és megváltoztatja a figyelem természetét is. Ezért fontos volna, hogy a rajzolást voltaképpen közismereti tárgynak tekintsék. A kép tehát az észlelő-cselekvő ember és a közvetlen tapasztalás közötti felület, „interface”, amely iránt mind a tudomány, mind a művészet művelőjének egyformán közös az érdeklődése.

A reneszánsz idején alakult ki a művészet tudományos megalapozásának két pillére: a lineáris perspektívának a geometriára támaszkodó elmélete, illetve az anatómia nem kevésbé egzakt tudománya. Mindkét diszciplína a XVI–XVII. század fordulóján alapított művészeti akadémiák kötelező stúdiuma lett. *Alberti* elgondolása, hogy a művésznek a csontváztól kezdve az izomzat, a bőr, végül a ruházat hozzáadásával kell felépítenie a tökéletes figurát, voltaképp az anatómusi észjárás inverze. Ehhez az akadémiai érdeklődéshez tartoznak a testi és a lelki alkatok összefüggéseinek feltárására irányuló különféle elméletek, rendszerezési és mérési kísérletek – például a fiziognomika, a frenológia stb. – is.

Ugyanakkor a modern tudomány intézményesülésének, akadémiázálódásának kezdetétől – de legalább *Leibniz*től és a német akadémia megalapításától – fogva központi motívuma volt a tudás popularizálása is. A nagytíkok alatt prezentált bolhacirkuszok és az első *laterna magica*-k látványosságaitól egyenes út vezet a televíziós és internetes tudásközvetítéshez – akár a *Mindentudás Egyeteméhez* is...